

<http://doi.org/10.22133/ISIA.2025.494097.1136>

Structural Analysis of Social Resilience within the Framework of Good Urban Governance in Isfahan District 14

Behzad Saeedi¹, Fereshteh Ahmadi^{2*}, Ahmad Khadem al-Husseini³, Shirin Toghiani⁴

¹Assistant Prof., Department of Urban Planning, New Horizons Research Center in Architecture and Urban Planning, Najafabad Branch, Islamic Azad University of Najafabad, Iran.

²PhD student in Urban Planning, New Horizons Research Center in Architecture and Urban Planning, Najafabad Branch, Islamic Azad University of Najafabad, Iran.

³Associate Prof., Department of Geography, Najafabad Branch, Islamic Azad University of Najafabad, Iran.

⁴Assistant Prof., Department of Urban Planning, New Horizons Research Center in Architecture and Urban Planning, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.

Article Info	Abstract
Original Article	Urban social resilience in the context of good urban governance, as a dynamic and multidimensional concept, reflects the ability of societies to adapt, recover, and respond effectively to crises and environmental changes. This study, aiming to structurally analyze social resilience in District 14 of the metropolis of Isfahan, has chosen the framework of good urban governance as the main foundation of the study. The research method is applied and follows a descriptive-analytical approach, utilizing futures research tools including MicMac software to analyze relationships between variables and identify key factors and Scenario Wizard software to develop and evaluate future scenarios. The findings of this study show that achieving social resilience and good urban governance in District 14 of Isfahan requires strong institutional capacity, promoting transparency in management and decision-making processes, increasing public trust, and improving the quality of urban services. Structural analysis showed that key variables including transparency, public participation, and social justice have the greatest impact on achieving social resilience. Accordingly, three possible scenarios were developed, providing a roadmap for improving governance and promoting social resilience in the region. The main innovation of this research lies in providing a comprehensive and future-oriented model for analyzing and promoting social resilience with an emphasis on the principles of good urban governance, which can be used as a reference model for other urban areas in Iran. The results of this study provide a framework for comprehensive decision-making and policy-formulation in the field of urban management and emphasize the importance of coordination among different stakeholders in the path of sustainable development.
Received: 15-12-2024	
Accepted: 07-01-2025	
Keywords: Governance, Good Urban Governance Resilience Social Resilience District 14 of Isfahan	
*Corresponding author e-mail: Fereshteahmadi2004@yahoo.com	
How to Cite: Saeedi, B., Ahmadi, F., Khadem al-Husseini, A. & Toghiani, S., (2024). Structural Analysis of Social Resilience within the Framework. <i>Interdisciplinary Studies on Iran Architecture Journal</i> , 3(6), 227-253.	
Published by University of Science and Culture https://www.usc.ac.ir Online ISSN: 2821-2312	

تحلیل ساختاری تاب‌آوری اجتماعی در چهارچوب حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ اصفهان

بهزاد سعیدی^۱، فرشته احمدی^{۲*}، احمد خادم‌الحسینی^۳، شیرین طغیانی^۴

^۱ دانشجوی دکتری شهرسازی، مرکز تحقیقات افق‌های نوین در معماری و شهرسازی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی نجف‌آباد، ایران.

^۲ استادیار گروه شهرسازی، مرکز تحقیقات افق‌های نوین در معماری و شهرسازی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی نجف‌آباد، ایران.

^۳ دانشیار گروه جغرافیا، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی نجف‌آباد، ایران.

^۴ استادیار گروه شهرسازی، مرکز تحقیقات افق‌های نوین در معماری و شهرسازی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
مقاله پژوهشی	تاب‌آوری اجتماعی شهری در چهارچوب حکمرانی خوب، به‌عنوان یک ویژگی پویا و چندبُعدی، توانایی جوامع برای سازگاری، بازگشت‌پذیری و پاسخ‌گویی مؤثر به بحران‌ها و تغییرات محیطی را نمایان می‌سازد. این پژوهش با هدف تحلیل ساختاری تاب‌آوری اجتماعی در منطقه ۱۴ کلان‌شهر اصفهان، چهارچوب حکمرانی خوب را به‌عنوان بستر اصلی مطالعه انتخاب کرده است. روش تحقیق از نوع کاربردی و مبتنی بر تحلیل توصیفی - تحلیلی بوده که از ابزارهای آینده‌پژوهی شامل نرم‌افزار میک‌مک برای تحلیل روابط میان متغیرها و شناسایی عوامل کلیدی و نرم‌افزار سناریو ویزارد برای تدوین و ارزیابی سناریوهای پیش‌رو بهره‌گرفته شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که دستیابی به تاب‌آوری اجتماعی و حکمرانی خوب شهری در منطقه ۱۴ اصفهان نیازمند نهادسازی قوی، ارتقای شفافیت در فرایندهای مدیریتی و تصمیم‌گیری، افزایش اعتماد عمومی و بهبود کیفیت خدمات شهری است. تحلیل‌های ساختاری نشان داد که متغیرهای کلیدی شامل شفافیت، مشارکت عمومی و عدالت اجتماعی بیشترین تأثیر را در دستیابی به تاب‌آوری اجتماعی ایفا می‌کنند. بر این اساس، سه سناریوی احتمالی تدوین شده، نقشه راهی برای بهبود حکمرانی و ارتقای تاب‌آوری اجتماعی منطقه ارائه می‌دهد. نوآوری اصلی این پژوهش در ارائه مدلی جامع و مبتنی بر آینده‌پژوهی برای تحلیل و ارتقای تاب‌آوری اجتماعی با تأکید بر اصول حکمرانی خوب است که می‌تواند به‌منزله الگویی برای سایر مناطق شهری ایران استفاده شود. نتایج این مطالعه، چهارچوبی برای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری جامع در حوزه مدیریت شهری ارائه می‌دهد و بر اهمیت هماهنگی میان ذی‌نفعان مختلف در مسیر توسعه پایدار تأکید دارد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۵	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۸	
واژگان کلیدی: حکمرانی خوب شهری تاب‌آوری اجتماعی منطقه ۱۴ شهر اصفهان	
*نویسنده مسئول رایانامه: Fereshteahmadi2004@yahoo.com	

نحوه استناددهی:

سعیدی، فرشته، احمدی، ابوالفضل، خادم‌الحسینی، احمد، و طغیانی، شیرین (۱۴۰۳). تحلیل ساختاری تاب‌آوری اجتماعی در چهارچوب حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ اصفهان. مطالعات میان‌رشته‌ای معماری ایران، ۳(۵)، ۲۲۷-۲۵۳.

مقدمه

در دهه‌های اخیر، رشد شتابان جمعیت شهری، جهانی‌شدن و گسترش پدیده‌های پیچیده‌ای نظیر بحران‌های اقتصادی، تغییرات اقلیمی و نابرابری‌های اجتماعی، شهرها را به کانونی حساس برای برنامه‌ریزی و مدیریت پایدار تبدیل کرده است. این تغییرات چالش‌هایی فراگیر از جمله افزایش فقر، گسترش محلات غیررسمی و بحران‌های زیست‌محیطی را به همراه داشته است که رفع آن‌ها نیازمند رویکردهای مدیریتی نوین است. حکمرانی خوب شهری به‌منزله یکی از رویکردهای مؤثر و جامع در این حوزه، بر اصولی نظیر شفافیت، مشارکت عمومی، پاسخ‌گویی، عدالت اجتماعی و اثربخشی تأکید دارد و ابزاری قدرتمند برای ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، کاهش فقر و ایجاد شهرهایی پایدار، زیست‌پذیر و مقاوم در برابر تغییرات است (زیاری و کانونی، ۱۴۰۰، ص ۶۷).

از سوی دیگر، شهرنشینی سریع و گسترش زیرساخت‌های ناکارآمد شهری، به ایجاد تنش‌ها و بحران‌های اجتماعی و محیطی متعددی منجر شده است (توکلی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۱۰). در این میان، مفهوم تاب‌آوری اجتماعی به‌منزله یکی از ابعاد کلیدی تاب‌آوری شهری، نقشی اساسی در کاهش آسیب‌پذیری جوامع ایفا می‌کند. این مفهوم، توانایی جوامع برای سازگاری، بازیابی و مقاومت در برابر بحران‌ها را نشان می‌دهد و از ابزارهای کلیدی برای کاهش پیامدهای منفی بحران‌ها همچون بی‌کاری، اختلالات اجتماعی و ناپایداری اقتصادی است (De La Fabián, 2020, p. 339). پیوند میان حکمرانی خوب شهری و تاب‌آوری اجتماعی این امکان را فراهم می‌کند که شهرها نه تنها از آسیب‌پذیری‌های اجتماعی و اقتصادی رهایی یابند، بلکه ظرفیت‌های جدیدی برای مقابله با تغییرات ناگهانی یا تدریجی ایجاد کنند (کمانداری و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۴۸).

شهر اصفهان به‌منزله یکی از کلان‌شهرهای مهم ایران، به‌رغم طرح‌های جامع شهری و منطقه‌ای، با چالش‌های متعددی مواجه است؛ از جمله اسکان غیررسمی، گسترش محلات فقیرنشین، بحران‌های زیست‌محیطی، کمبود منابع پایدار مالی و ضعف در مدیریت کارآمد. این مسائل، که در بسیاری از کلان‌شهرهای ایران نیز مشهود است، ناشی از ناکارآمدی در حکمرانی شهری و ضعف در به‌کارگیری اصول حکمرانی خوب است (کارگر و همکاران، ۱۴۰۳، ص ۷۸). در این میان، ایجاد تاب‌آوری اجتماعی عاملی کلیدی در کاهش تأثیرات منفی این چالش‌ها است و به بهبود کیفیت زندگی شهروندان و توسعه پایدار منجر می‌شود. با توجه به شرایط مذکور، ضرورت مطالعه علمی و عمیق برای شناسایی پیشران‌های مؤثر و تدوین سناریوهای محتمل در راستای تقویت تاب‌آوری اجتماعی در چهارچوب حکمرانی خوب شهری بیش‌ازپیش احساس می‌شود. پژوهش حاضر، با ارائه مدلی ساختاری و استفاده از ابزارهای پیشرفته تحلیل آینده‌پژوهی نظیر میک‌مک^۱ و سناریو ویزارد^۲، به شناسایی پیشران‌های مؤثر در حکمرانی خوب شهری و تدوین سناریوهای احتمالی برای افزایش تاب‌آوری اجتماعی در منطقه ۱۴ اصفهان می‌پردازد. نوآوری این تحقیق در ادغام مفاهیم حکمرانی خوب و تاب‌آوری اجتماعی و ارائه الگویی کاربردی برای تحلیل و ارتقای تاب‌آوری در بستر کلان‌شهرهای ایران است. این مطالعه از طریق تحلیل روابط میان متغیرها، تدوین سناریوهای محتمل و ارائه راهکارهای پایدار، ابزارهای مؤثری برای سیاست‌گذاران و مدیران شهری فراهم می‌آورد.

اهداف تحقیق:

۱. شناسایی پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ اصفهان به‌منظور تحقق تاب‌آوری اجتماعی؛
۲. تدوین سناریوهای محتمل تاب‌آوری اجتماعی در چهارچوب حکمروایی خوب شهری برای منطقه ۱۴ اصفهان؛
۳. ارائه مدلی جامع از تاب‌آوری اجتماعی منطقه ۱۴ اصفهان در بستر حکمروایی خوب شهری.

1. MicMac

2. Scenario Wizard

از این رو، با گسترش سریع جمعیت و تغییرات محیطی و اجتماعی، شهرها به عرصه‌ای از تعاملات پیچیده تبدیل شده‌اند که حل مسائل آن‌ها نیازمند بهره‌گیری از رویکردهای نوین مدیریتی است. حکمروایی خوب شهری به منزله چهارچوبی برای مدیریت مؤثر، در توسعه پایدار و کاهش آسیب‌پذیری‌های شهری نقشی کلیدی ایفا می‌کند (اردلان و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۱۳۸). با این حال، افزایش چالش‌های اجتماعی و زیست‌محیطی در شهر اصفهان، نظیر افزایش اسکان غیررسمی، گسترش محلات فقیرنشین و مشکلات مالی شهرداری‌ها، نشان‌دهنده ضرورت تحلیل عمیق وضعیت موجود و ارائه راهکارهایی برای تقویت تاب‌آوری اجتماعی این شهر است. این پژوهش تلاش دارد با پیوند حکمروایی خوب و تاب‌آوری اجتماعی، راه‌حلهایی عملی برای کاهش آسیب‌پذیری‌های شهر اصفهان و ارتقای ظرفیت آن در برابر تغییرات ناگهانی یا تدریجی ارائه دهد. نتایج این تحقیق برای سیاست‌گذاران، مدیران شهری و سایر ذی‌نفعان در مسیر دستیابی به توسعه پایدار و تاب‌آوری اجتماعی راهنمای ارزشمندی است.

مبانی نظری

حکمروایی خوب شهر

حکمروایی خوب شهری بر پایه اصل شهروندمداری بر این نکته تأکید می‌کند که هیچ زن، مرد یا کودکی نباید از دسترسی به الزامات زندگی شهری از جمله سربانه مناسب، امنیت شغلی، آب سالم، بهداشت و بهره‌مندی از محیط زیست مناسب، آموزش، تغذیه و امنیت اجتماعی محروم شود (Coaffee et al., 2018, p. 407). سازمان‌های بین‌المللی حکمروایی خوب شهری را مشارکت همه شهروندان در تصمیم‌گیری می‌دانند که نه تنها دولت، بلکه جامعه مدنی و بخش خصوصی را در بر می‌گیرد (Coaffee et al., 2021, p. 546).

تعریف تاب‌آوری شهری^۱

کلمه تاب‌آوری در ابتدا از کلمه لاتین Resiliere به معنای پرش به عقب گرفته شده است. کاربرد معمول کلمه تاب‌آوری به معنای توانایی یک نهاد یا سیستم برای برگشت به شرایط عادی بعد از وقوع رخدادی که سبب اختلال می‌شود. چنین تعریف گسترده‌ای در زمینه‌هایی مانند اکولوژی، علم مواد، روان‌شناسی، اقتصاد و مهندسی به کار می‌رود (Cutter et al., 2008, p. 601). در مطالعات شهری، تاب‌آوری عمدتاً به ظرفیت بهبود در برابر فجایع طبیعی مانند زلزله، سیل و جنگ اشاره دارد، اما مفهوم فاجعه شامل بسیاری از سایر رویدادهای مهم مانند بحران اقتصادی هم می‌شود (استاد محمودنیا و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۱۴۶). تاب‌آوری شهری به توانایی یک فنی زیست‌محیطی و اجتماعی - سیستم شهری و شبکه‌های تشکیل‌دهنده آن، اعم از شبکه‌های اجتماعی - برای پایداری در مقیاس‌های زمانی و فضایی هنگام مواجهه‌شدن با اختلالات، برای بازیابی سریع عملکردهای خود، به‌منظور انطباق با تغییرات و همچنین تغییر سریع وضعیت سیستم با توجه به محدودیت‌های ظرفیت انطباقی حال و آینده آن دارد (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۷۳).

تاب‌آوری اجتماعی

به خصوصیات جمعیتی جامعه شامل جنسیت، سن، قومیت، ناتوانی، وضعیت اجتماعی - فرهنگی - اقتصادی و دیگر مؤلفه‌های کلیدی همچون سرمایه اشاره دارد. سرمایه اجتماعی، اگرچه دقیق قابلیت اندازه‌گیری ندارد، به حس اجتماع، توانایی گروه‌های شهری برای سازگاری با تأثیرات بحران‌ها و حس دل‌بستگی مکانی اشاره دارد و همین‌که دل‌بستگی به اجتماع و فاصله‌گذاری نسبت به علی‌بودن خصوصیات جمعیتی و افراد آسیب‌پذیر در مکان و رعایت اصول بهداشتی است (فرزادبختاش و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۳۵).

1. Urban resilience

تاب‌آوری نظری / تاب‌آوری اجتماعی شهری / تاب‌آوری اجتماعی

تاب‌آوری اجتماعی به ظرفیت یک جامعه یا اجتماع محلی در مقابله و انطباق با اختلالات و تغییرات اشاره دارد و توانایی جوامع برای خودسازمان‌دهی، تنظیم تنش‌ها و افزایش ظرفیت خود برای یادگیری را انطباق و پوشش می‌دهد (محمدی و پاشازاده، ۱۳۹۶، ص ۱۱۷). همچنین تاب‌آوری اجتماعی به مشخصات جمعیت‌شناسی از یک جامعه مانند جنس، سن، قومیت، ازکارافتادگی، وضعیت اقتصادی و سرمایه اجتماعی اشاره دارد؛ اگرچه به‌صورت کمی، به سرمایه اجتماعی، توانایی شهروندان برای انطباق و احساس دل‌بستگی به یک محل اشاره دارد (Carmin et al., 2012, p. 18). یک اجتماع تاب‌آور قادر به پاسخ‌گویی به تغییرات یا استرس‌ها با رویکردی مثبت است. همچنین هرغم تنش‌هایی که وجود دارد، می‌تواند عملکردهای اصلی خود را به‌عنوان یک کلیت حفظ کند (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۲۳۴). این بعد با تأکید بر تحقق پایداری اجتماعی در برابر سوانح، از یک‌سوی شکل‌گیری و حفظ گروه‌های اجتماعی و جوامع محلی و از سوی دیگر، در فرایند افزایش مشارکت ساکنان در امر بازسازی و شکل‌گیری پیوندهای اجتماعی کمک می‌کند و امر بازتوانی و بازسازی جامعه محلی با حفظ نهادهای اجتماعی موجود را در زمان سانحه و نیز در یک جامعه محلی بعد از سانحه تسهیل می‌کند (روستا و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۲۰). ممکن است در یک اجتماع آسیب‌پذیری بالا باشد، باین‌حال به دلیل وجود شبکه‌های اجتماعی و ارتباطات این شبکه، تاب‌آوری بالایی را نیز شاهد باشیم (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۵۱).

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر ماهیت و روش‌شناسی، در دسته پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی قرار می‌گیرد. در این رویکرد، محقق بدون دخالت مستقیم در متغیرها، به تحلیل وضعیت موجود، شناسایی عوامل مرتبط و بررسی دلایل شکل‌گیری وضعیت مسئله و ابعاد آن می‌پردازد. این پژوهش تلاش دارد با تصویری دقیق و جامع از شرایط موجود، دلایل چرایی و چگونگی وضعیت مسئله را تشریح کند. علاوه‌براین، از نظر بعد زمانی، این پژوهش در زمره تحقیقات آینده‌نگرانه قرار دارد و به تحلیل روندها، شناسایی پیشران‌ها و تدوین سناریوهای محتمل برای آینده می‌پردازد. این پژوهش از رویکرد ترکیبی بهره می‌برد و با استفاده از هر دو روش کمی و کیفی، تلاش دارد به تحلیل جامعی از مسئله دست یابد. در بخش کیفی، ابزارهایی همچون مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، تحلیل پانل خبرگان و بررسی اسناد استفاده می‌شود. در بخش کمی نیز داده‌ها از طریق پرسش‌نامه‌های ساختاریافته گردآوری و تحلیل می‌شوند.

روش‌های جمع‌آوری اطلاعات شامل دو بخش اصلی است:

- ۱- روش کتابخانه‌ای/ اسنادی که برای گردآوری اطلاعات پیشینه و چهارچوب نظری استفاده می‌شود؛
 - ۲- روش میدانی که شامل مصاحبه با خبرگان، پرسش‌نامه‌نگاری و تشکیل پانل‌های تخصصی است.
- روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش چندبعدی است و ابزارهای مختلفی برای تحلیل روابط بین متغیرها و تدوین سناریوها به کار گرفته شده‌اند:

۱- روش تحلیل تأثیر متقابل (Cross-Impact Analysis): برای شناسایی روابط بین متغیرهای کلیدی و تأثیرگذاری متقابل آن‌ها؛

۲- روش برنامه‌ریزی مبتنی بر سناریو: برای تدوین سناریوهای احتمالی و تحلیل آینده‌های محتمل؛

۳- روش پویای محیطی: برای شناسایی روندها و نیروهای محرکه کلیدی در محیط پژوهش؛

۴- روش ساختاری تفسیری (ISM): برای تحلیل ساختاری روابط میان عوامل و ایجاد مدل‌های سلسله‌مراتبی.

ابزارهای تجزیه و تحلیل داده‌ها شامل نرم‌افزارهای پیشرفته‌ای است که در فرایند تحلیل داده‌ها استفاده می‌شوند:

۱. نرم‌افزار میک‌مک: برای تحلیل تأثیر متقابل و تعیین متغیرهای کلیدی؛

۲. نرم‌افزار اکسل: برای مدیریت و تجزیه و تحلیل اولیه داده‌ها؛

۳. نرم‌افزار سناریو ویزارد: برای طراحی و تدوین سناریوهای آینده؛

۴. نرم‌افزار اس‌پی‌اس‌اس^۱: برای تحلیل داده‌های کمی و آماری.

ترکیب این روش‌ها و ابزارها به محقق امکان می‌دهد تا ضمن بهره‌گیری از رویکردی جامع، نتایجی دقیق و مستدل ارائه دهد. این نتایج در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های آینده‌نگرانه نقش کلیدی ایفا می‌کنند. این روش‌شناسی منسجم پایه‌ای برای استخراج نتایج علمی و ارائه پیشنهادها کاربردی در حوزه مدیریت شهری و تاب‌آوری اجتماعی فراهم می‌سازد.

ارائه آمار توصیفی پژوهش (توصیف مشخصات خبرگان پژوهش)

روش دلفی و پوشش محیطی: تشریح فرایند و جزئیات

روش دلفی و پوشش محیطی به منزله رویکردهای کلیدی در پژوهش‌های آینده‌نگر و تصمیم‌سازی، بر مشارکت خبرگان و متخصصان برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها تأکید دارند. این روش‌ها بر این اصل استوارند که دیدگاه‌های خبرگان می‌تواند به شناسایی دقیق‌تر مسائل، تحلیل ابعاد آنها و پیش‌بینی سناریوهای ممکن کمک کند. در پژوهش حاضر، فرایند انتخاب و مشارکت خبرگان، با در نظر گرفتن معیارهای علمی و عملی، به صورت دقیق طراحی و اجرا شده است.

فرایند انتخاب گروه دلفی

برای انتخاب خبرگان، از روش نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شده است. این روش برای شناسایی خبرگان در مواردی که شبکه تخصصی به طور پراکنده وجود دارد، بسیار مناسب است. در این روش، پژوهشگر ابتدا با تعدادی از افراد شناخته‌شده در حوزه پژوهش ارتباط برقرار می‌کند و از آنها می‌خواهد افراد دیگری را معرفی کنند که می‌توانند در موضوع بررسی مشارکت داشته باشند. این فرایند تا زمانی ادامه می‌یابد که شبکه‌ای از خبرگان شکل بگیرد که بتواند طیف گسترده‌ای از دیدگاه‌ها را پوشش دهد.

انتخاب خبرگان براساس مجموعه‌ای از معیارهای دقیق انجام شده است:

۱. تسلط بر مباحث نظری: خبرگان باید آگاهی عمیقی از مفاهیم و چهارچوب‌های نظری مرتبط با موضوع پژوهش داشته باشند؛

۲. تجربه عملی: داشتن تجربه در پروژه‌های مرتبط با موضوع پژوهش (مانند تاب‌آوری اجتماعی و حکمروایی شهری) الزامی است؛

۳. تمایل و توانایی مشارکت: خبرگان باید آمادگی و علاقه‌مندی خود را برای همکاری در مراحل مختلف پژوهش نشان دهند؛

۴. دسترسی آسان: انتخاب افرادی که امکان ارتباط مداوم با آنها وجود داشته باشد یکی از الزامات اصلی بوده است.

تعداد خبرگان و پوشش دیدگاه‌ها

برای اطمینان از پوشش جامع دیدگاه‌ها و جلوگیری از جانب‌داری، تعداد خبرگان در روش دلفی محیطی معمولاً بین چهارده تا بیست نفر انتخاب می‌شود. این تعداد به پژوهشگر کمک می‌کند تا تعادل مناسبی بین عمق و گستره نظرات برقرار کند. در پژوهش حاضر، با در نظر گرفتن معیارهای مذکور، بیست نفر از خبرگان شامل اساتید دانشگاه، پژوهشگران و متخصصان مرتبط با حوزه تاب‌آوری اجتماعی و حکمروایی شهری برای شرکت در پژوهش انتخاب شدند.

1. SPSS

مشخصات خبرگان

ویژگی‌های کلی خبرگان شرکت‌کننده عبارت‌اند از:

سابقه خدمت: میانگین تجربه حرفه‌ای خبرگان بین ۱۰ تا ۲۵ سال بوده است؛

تخصص: زمینه تخصصی آن‌ها شامل تاب‌آوری اجتماعی، برنامه‌ریزی شهری، مدیریت بحران و حکمروایی شهری است؛

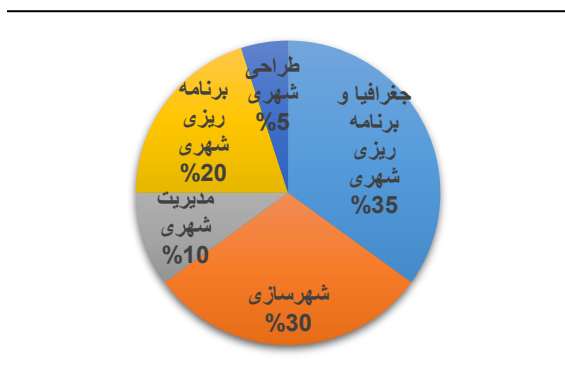
تحصیلات: تمامی خبرگان دارای مدارک تحصیلات تکمیلی در حوزه‌های مرتبط (کارشناسی ارشد یا دکتری) بودند؛

حوزه فعالیت: این افراد از دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و سازمان‌های اجرایی مرتبط انتخاب شده‌اند.

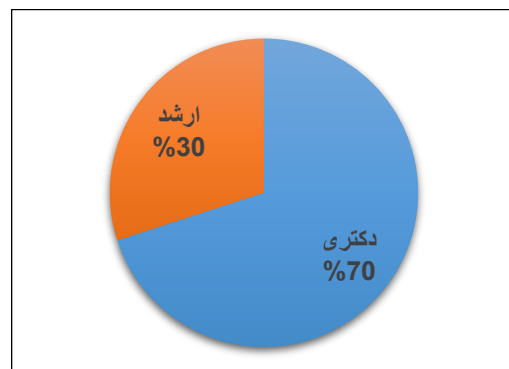
داده‌سازی و تحلیل

جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسش‌نامه‌های ساختاریافته و نیمه‌ساختاریافته، مصاحبه‌های عمقی و برگزاری جلسات پانل انجام شد. تحلیل داده‌ها در روش دلفی محیطی شامل مرور و یکپارچه‌سازی دیدگاه‌های خبرگان در چندین دور متوالی بود تا در نهایت به اجماعی مناسب درباره پیشران‌های کلیدی و سناریوهای احتمالی دست یابند. مشخصات ترکیب تحصیلی و ترکیب تخصص خبرگان در نمودارهای ۱ و ۲ ارائه شده است.

این فرایند باعث شد پژوهش از پشتوانه قوی علمی و کاربردی برخوردار شود و نتایج آن به‌منزله ابزاری کارآمد برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان شهری استفاده شود.

نمودار ۲: ترکیب تخصص خبرگان

نمودار ۱: ترکیب تحصیلی خبرگان

خوانش پیشران‌های مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن

در این بخش از پژوهش، مهم‌ترین پیشران‌های مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن، با تکیه بر مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی و در ادامه با پویش محیطی منطقه ۱۴ کلان‌شهر تهران و با تکیه بر نظرات خبرگان و متخصصان شناسایی شد. از میان جمیع موارد مطرح‌شده در دور اول، پس از ترکیب هم‌پوشانی‌ها، حذف موارد بی‌ارتباط و مبهم و انجام اصلاحات لازم با تکیه بر نظرات خبرگان و متخصصان، در نه بعد حکمروایی خوب شهری (کارایی و اثربخشی، اجماع‌گرایی، مسئولیت‌پذیری،

مشارکت، شفافیت، پاسخ‌گویی، قانون‌مداری، مشروعیت و عدالت و برابری) از دیدگاه تحقق تاب‌آوری اجتماعی استخراج و شناسایی شده است (جدول ۱).

جدول ۱: کدگذاری اولیه پیشران‌های اولیه

کد	پیشران‌ها	بعد
Var1	توسعه زیرساخت‌های پایدار و مقاوم	کارایی و اثربخشی
Var2	ارتقای بهره‌وری خدمات عمومی	
Var3	بهبود کیفیت خدمات شهری	
Var4	استفاده بهینه از منابع شهری	
Var5	بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	
Var6	تقویت نوآوری شهری	
Var7	تقویت نهادهای اجتماعی	اجماع‌گرایی
Var8	مدیریت تنوع فرهنگی و اجتماعی	
Var9	ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	
Var10	تقویت هم‌بستگی اجتماعی	
Var11	ایجاد سازوکارهای تصمیم‌گیری مشترک	
Var12	افزایش پاسخ‌گویی مدیران شهری	مسئولیت‌پذیری
Var13	تقویت نظارت همگانی	
Var14	تشویق به مسئولیت‌پذیری اجتماعی	
Var15	ایجاد سیستم‌های پیگیری شکایات	
Var16	ایجاد بسترهای مناسب برای مشارکت شهروندان	مشارکت
Var17	تقویت شوراهای محلی	
Var18	توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	
Var19	تقویت نهادهای مدنی	
Var20	افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	
Var21	ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	شفافیت
Var22	پاسخ‌گویی مسئولان به مطالبات شهروندان	
Var23	انتشار اطلاعات به‌صورت منظم	
Var24	دسترسی آسان به اطلاعات	
Var25	ایجاد سیستم‌های گزارش‌دهی شفاف	
Var26	ایجاد سازوکارهای پاسخ‌گویی شفاف	پاسخ‌گویی
Var27	تشویق به گزارش‌دهی عملکردی	
Var28	توسعه سیستم‌های نظارت و ارزیابی عمومی	
Var29	افزایش شفافیت در فرایندهای پاسخ‌گویی	
Var30	تقویت نظارت همگانی	قانون‌مداری
Var31	مبارزه با فساد اداری	
Var32	حاکمیت قانون برای همه افراد	
Var33	ایجاد سیستم‌های پیگیری تخلفات و جرائم	
Var34	نمایندگی مردم در شوراهای شهر	مشروعیت
Var35	پاسخ‌گویی به مطالبات مردم	
Var36	تقویت اعتماد به نهادهای شهری	
Var37	کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	عدالت و برابری

کد	پیشران‌ها	بعد
Var38	حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر	
Var39	ترویج فرصت‌های برابر	
Var40	توزیع عادلانه خدمات عمومی	

گفتنی است که این پرسش‌نامه توسط بیست نفر از خبرگان و صاحب‌نظران و کارشناسان حوزه شهری تکمیل شده است. در ادامه، نتیجه پرسش‌نامه نشان داده شده است.

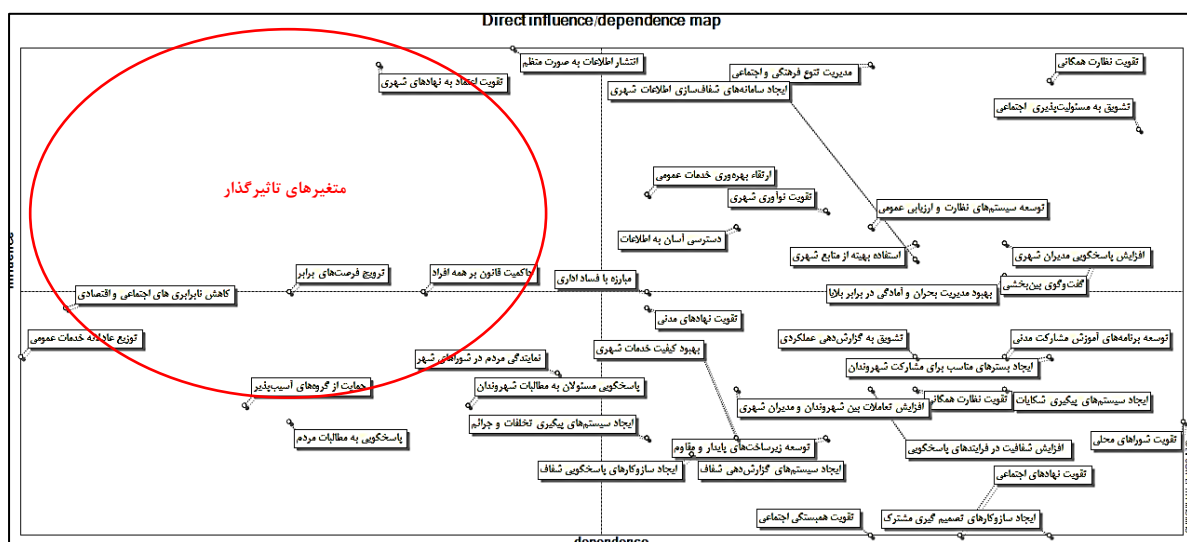
چهار نوع پیشران از پنج نوع پیشران وضعیت ناپایدار (پیشران‌های تأثیرگذار، پیشران‌های دوجویی (ریسک و هدف)، پیشران‌های تنظیمی، پیشران‌های تأثیرپذیر و پیشران‌های مستقل) در بین آن‌ها شناسایی شده است. پیشران‌ها به ترتیب تأثیراتشان ذکر شده‌اند. با توجه به پراکنش پیشران‌ها می‌توان پنج دسته از پیشران‌ها را شناسایی کرد که به تفکیک عبارت‌اند از:

پیشران‌های تعیین‌کننده یا تأثیرگذار

این پیشران‌ها به‌منزله پیشران‌های ورودی تأثیرگذارند و میزان تأثیرپذیری آن‌ها به‌نسبت تأثیرگذاری‌شان بسیار کمتر است. آن‌ها در ناحیه شمال غرب صفحه پراکندگی قرار دارند و پایداری سیستم نیز به‌شدت به آن‌ها وابسته است. آن‌ها به‌عنوان پیشران‌های کلیدی و تعیین‌کننده رفتار سیستم محسوب می‌شوند. الگوی توزیع پراکندگی پیشران‌های مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن حاکی از ناپایداری سیستم است؛ بنابراین وجود عوامل تأثیرگذار با درجه بالا در این ناحیه بعید به نظر می‌رسد؛ چراکه وجود پیشران‌ها در این ناحیه، حکایت از پایداری سیستم‌ها دارد (جدول ۲) و (نمودار ۳).

جدول ۲: نحوه توزیع پیشران‌های تأثیرگذار براساس خوشه‌بندی آن‌ها

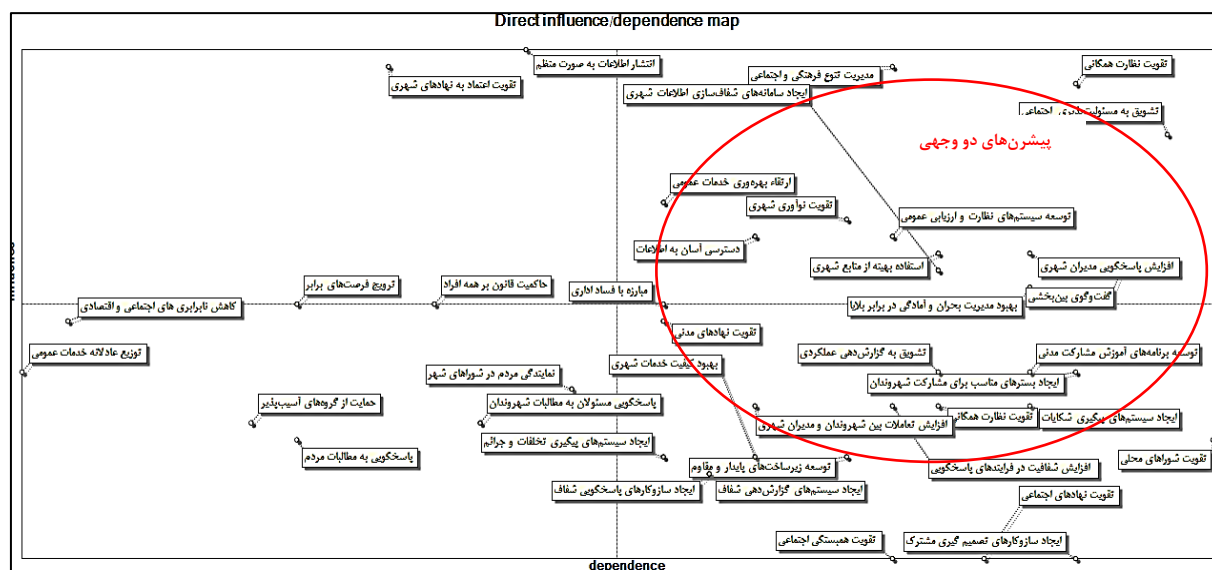
گروه	پیشران
تأثیرگذار	انتشار اطلاعات به‌طور منظم، تقویت اعتماد به نهادهای شهری و ترویج فرصت‌های برابر

نمودار ۳: جایگاه پیشران‌های تأثیرگذار در صفحه پراکنش پیشران‌ها

جدول ۳: نحوه توزیع بیشران‌های دوجهی براساس خوشه‌بندی آن‌ها

گروه	پیشران
دووجهی	مدیریت تنوع فرهنگی و اجتماعی، تقویت نظارت همگانی، تشویق به مسئولیت اجتماعی، تقویت نوآوری شهری، افزایش پاسخ‌گویی مدیران شهری، دسترسی آسان به اطلاعات، توسعه سیستم‌های نظارت و ارزیابی عمومی، ارتقای بهره‌وری خدمات عمومی، ایجاد سامانه‌های شفاف اطلاعات شهری، استفاده بهینه از منابع شهری، گفت‌وگوی بین‌بخشی، ایجاد بسترهای مناسب برای مشارکت شهروندان، استفاده بهینه از منابع شهری، ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری و بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا.

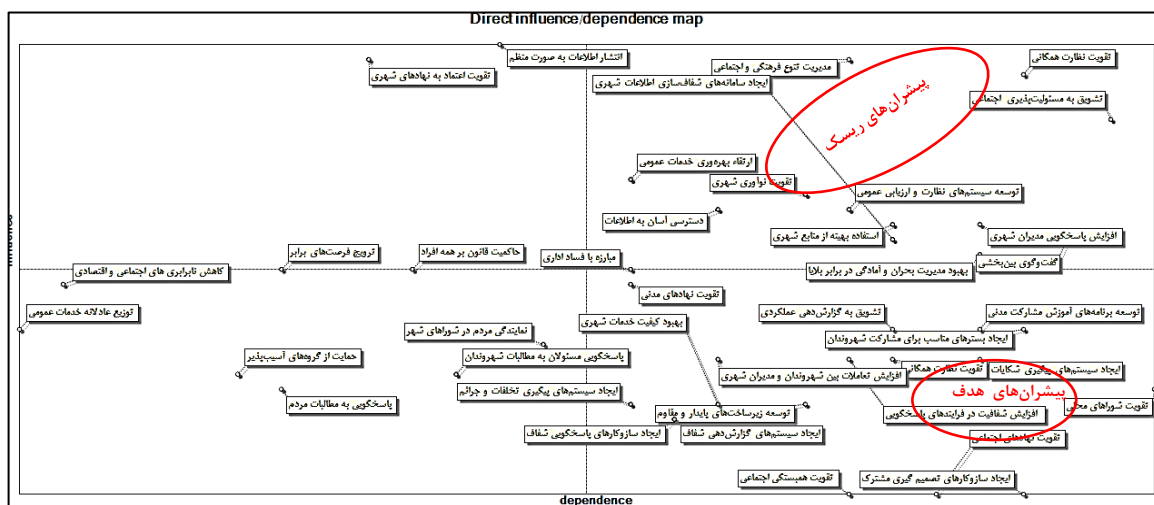

نمودار ۴: جایگاه بیشران‌های دوجبهی، در صفحهٔ پراکنش بیشران‌ها

پیشران دوجہی از دو بخش پیشران‌های ریسک و هدف تشکیل شده است:

۱. پیشران‌های ریسک: این پیشران‌ها، چنان‌که در شکل نشان داده شده است، در بالای خط قطری ناحیه شمال شرقی شکل قرار گرفته‌اند و ظرفیت بسیار زیادی برای تبدیل شدن به بازیگران کلیدی سیستم دارند. در این پژوهش، پیشرانی در این قسمت قرار نگرفته است.

۲. پیشران‌های هدف: این پیشران‌ها زیر ناحیه قطری شمال شرقی صفحه قرار می‌گیرند. این پیشران‌ها در واقع نتایج تکاملی سیستم و بیانگر اهداف ممکن در یک سیستم‌اند. با دست‌کاری و ایجاد تغییرات در این پیشران‌ها، می‌توان به تکامل سیستم، برنامه و هدف خود دست یافت. در این پژوهش، پیشرانی در این بخش قرار نگرفته است (نمودار ۵).

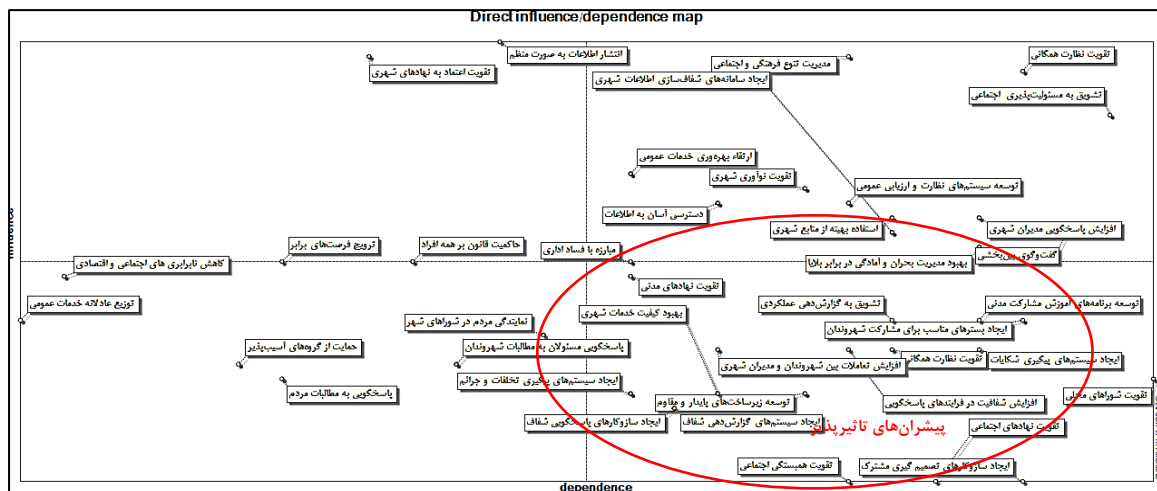
نمودار ۵: جایگاه بیش‌رانه‌های ریسک و هدف در صفحهٔ پراکنش عوامل

پیشران‌های تأثیرپذیر یا نتیجه

این پيشران‌ها در قسمت جنوب شرقی نمودار قرار دارند. آن‌ها تأثیرگذاری پايين و تأثیرپذیری بسيار بالایی دارند؛ بنابراین به‌نسبت تکامل پيشران‌های تأثیرگذار و دووجهی، بسيار حساس‌اند. آن‌ها پيشران‌های خروجی هستند. از مجموع ۴۰ پيشران اولیۀ مؤثر در وضعیت آیندۀ حکمرانی خوب شهری در منطقۀ ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن، تعداد ۱۸ پيشران در این بخش قرار گرفته‌اند (حدول ۴) و (نمودار ۶).

جدول ۴: نحوه توزیع پیشران‌های تأثیرپذیر بر اساس خوشه‌بندی آن‌ها

گروه	پیشران
تأثیرپذیر	تقویت نهادهای مدنی، مبارزه با فساد اداری، افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری، تقویت هم‌بستگی اجتماعی، تقویت نهادهای اجتماعی، تقویت نظارت همگانی، ایجاد سازوکارهای پاسخ‌گویی شفاف، ایجاد سیستم‌های گزارش‌دهی شفاف، بهبود کیفیت خدمات شهری، تقویت شوراهای محلی، ایجاد سازوکارهای تصمیم‌گیری مشترک، افزایش شفافیت در فرایندهای پاسخ‌گویی، تشویق به گزارش‌دهی عملکردی، ایجاد سیستم‌های پیگیری شکایات، توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی، ایجاد سیستم‌های پیگیری تخلفات و جرائم، ایجاد سیستم‌های گزارش‌دهی شفاف و توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی.

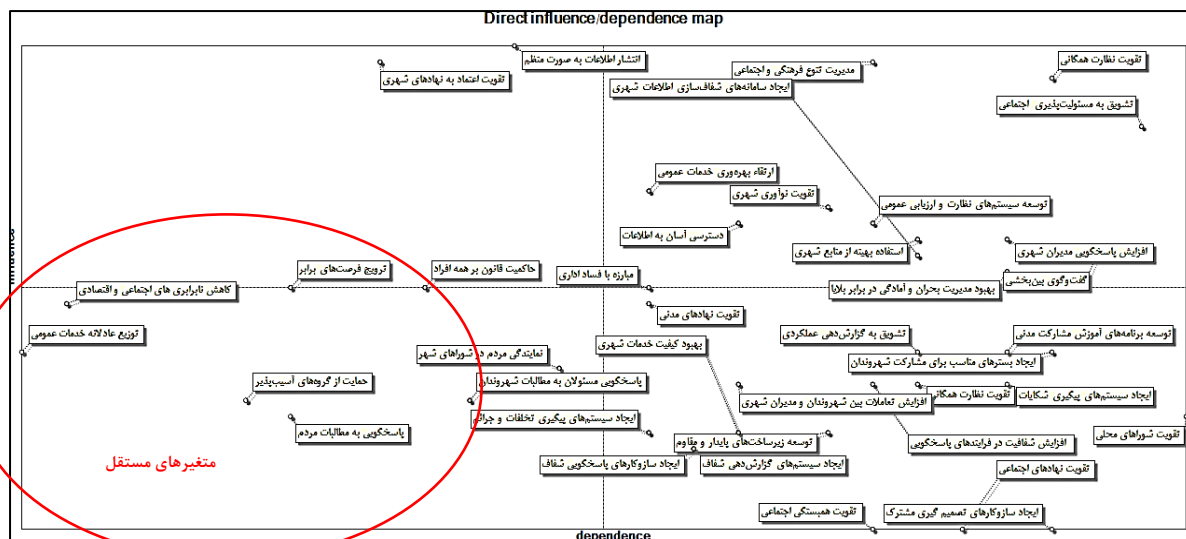
نمودار ۶: جایگاه پیشران‌های تأثیرپذیر در صفحه پراکنش پیشران‌ها

پیشران‌های مستقل

این پیشران‌ها تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پابینی دارند که در قسمت جنوب غربی صفحهٔ پراکندگی پیشران‌ها قرار گرفته‌اند. این پیشران‌ها هیچ‌گونه واکنشی در دیگر پیشران‌ها ایجاد نمی‌کنند (جدول ۵) و (نمودار ۷).

جدول ۵: نحوه توزیع پیشران‌های مستقل براساس خوشه‌بندی آن‌ها

گروه	پیشران
مستقل	حاکمیت قانون بر همه افراد، پاسخ‌گویی مسئولان به مطالبات شهروندان، نمایندگی مردم در شوراهای شهر، پاسخ‌گویی به مطالبات مردم، ترویج فرصت‌های برابر، حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر، توزیع عادلانه خدمات عمومی و کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی.

نمودار ۷: جایگاه پیشران‌های مستقل در صفحهٔ پراکنش پیشران‌ها

با این حال در این دسته نیز باید به دو دسته از پیشران‌ها توجه کرد:

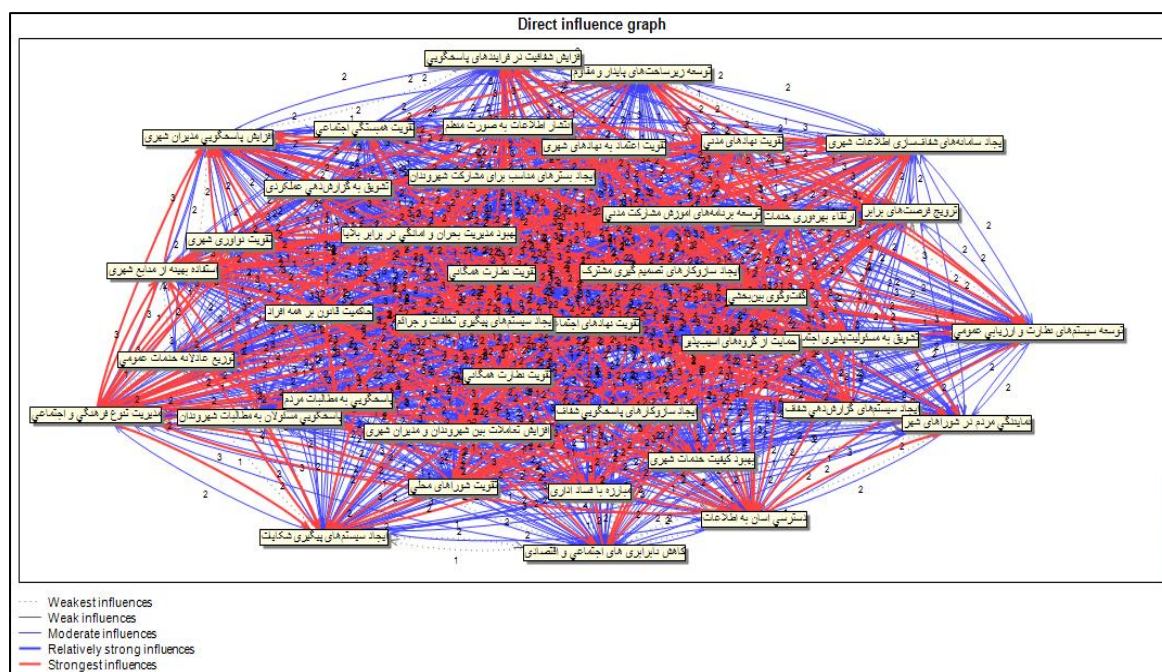
پیشران‌های «اهرمی ثانویه»: این پیشران‌ها با وجود این که کاملاً مستقل هستند، بیش از آن که تأثیرپذیر باشند، تأثیرگذارند. آن‌ها در قسمت جنوب غربی نمودار و بالای خط قطری قرار دارند و به منزله نقاطی برای سنجش و به‌عنوان معیار به کار روند. پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است.

پیشران‌های «تنظیم‌کننده»: این پیشران‌ها در نزدیکی مرکز ثقل نمودار قرار دارند. آن‌ها می‌توانند به‌صورت پی‌درپی به‌عنوان «اهرمی ثانویه»، «اهداف ضعیف» و «پیشران‌های ریسک ثانویه» عمل کنند. پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است.

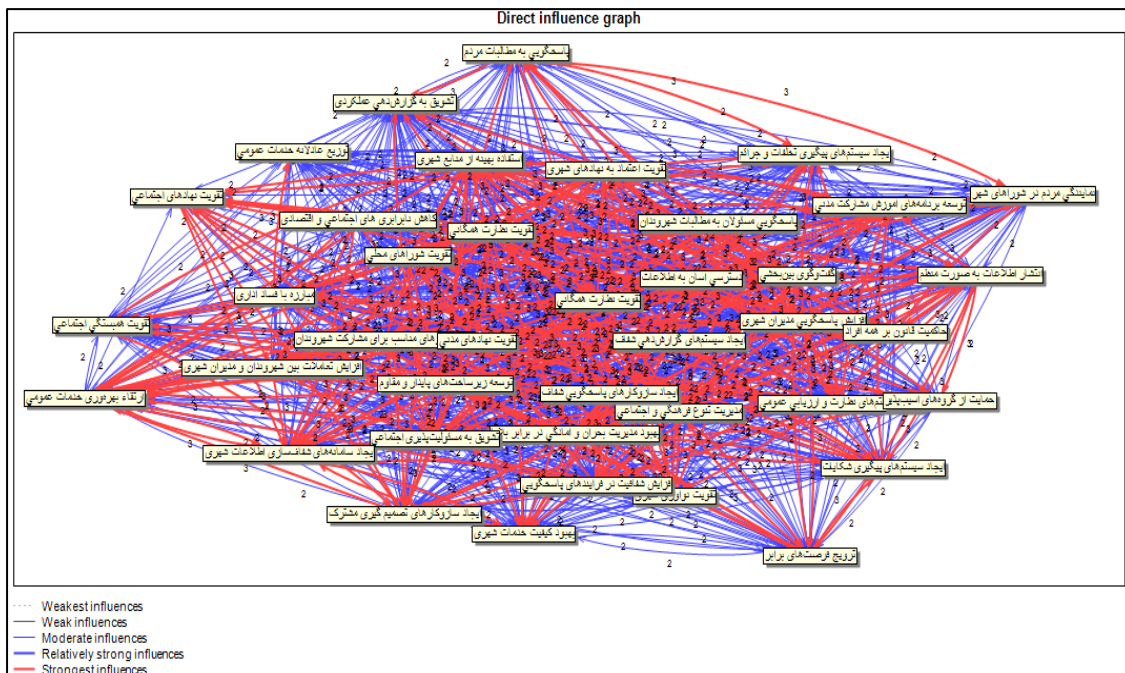
پس از مشخص کردن وضعیت هر یک از پیشران‌های مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن، روابط این عوامل در نرم‌افزار میک‌مک بررسی شد. روابط تأثیرات عوامل به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم در نمودارهای زیر نشان داده شده‌اند. چگونگی روابط پیشران‌های دخیل در آینده حکمروایی خوب شهری منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق‌پذیری تاب‌آوری اجتماعی آن در پنج سطح نشان داده شده‌اند که عبارت‌اند از: تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی؛ تأثیرات ضعیف تا بسیار قوی؛ تأثیرات نسبتاً قوی تا بسیار قوی؛ تأثیرات قوی تا بسیار قوی؛ تأثیرات بسیار قوی.

گفتنی است که پنج سطح بودن تأثیرات در قالب نمودار به نرم‌افزار میک‌مک برمی‌گردد که پدیدآورندگان آن برای تحلیل مناسب دانسته‌اند و تغییر در آن در اختیار کاربر نیست.

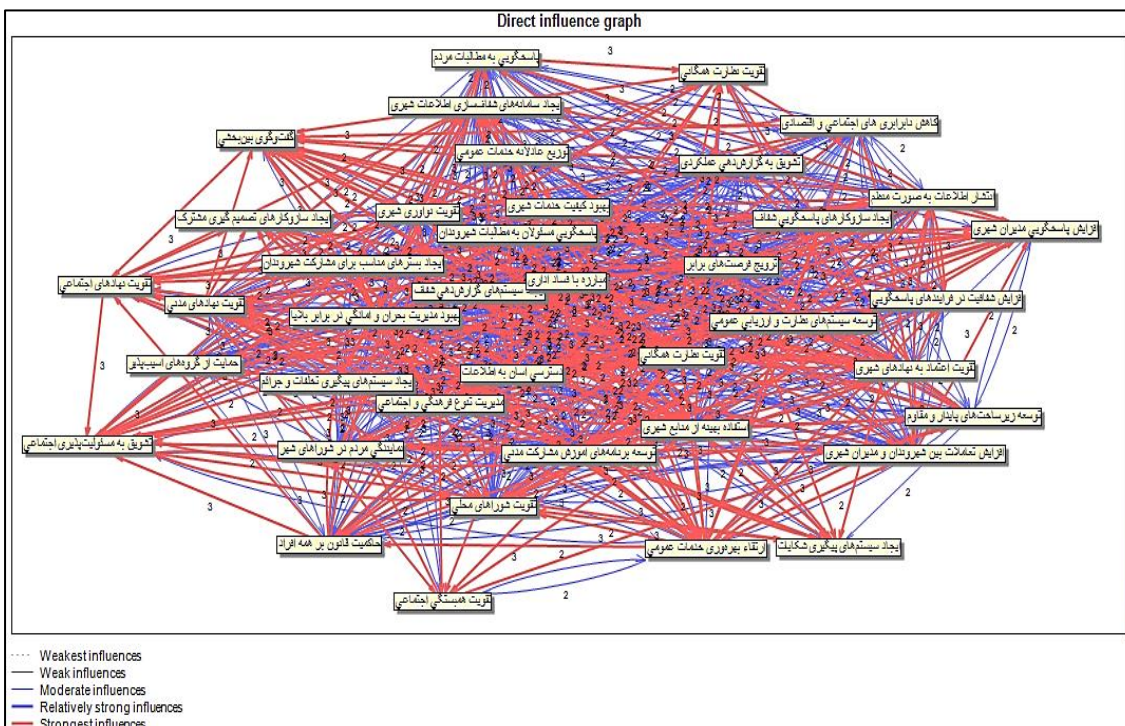
ماتریس‌های به‌دست‌آمده را می‌توان با نمودار متناظر آن نیز نمایش داد که در آن نمودار به‌منظور تأثیرگذاری هر پیشران در دیگری توسط «پیکان‌ها» و میزان تأثیرگذاری به‌صورت عددی، در بالای پیکان نمایش داده می‌شود. درنهایت، براساس توپولوژی پیشران‌ها این نرم‌افزار قادر است عوامل کلیدی را استخراج و آن‌ها را رتبه‌بندی کند (نمودار ۸ تا ۱۲).

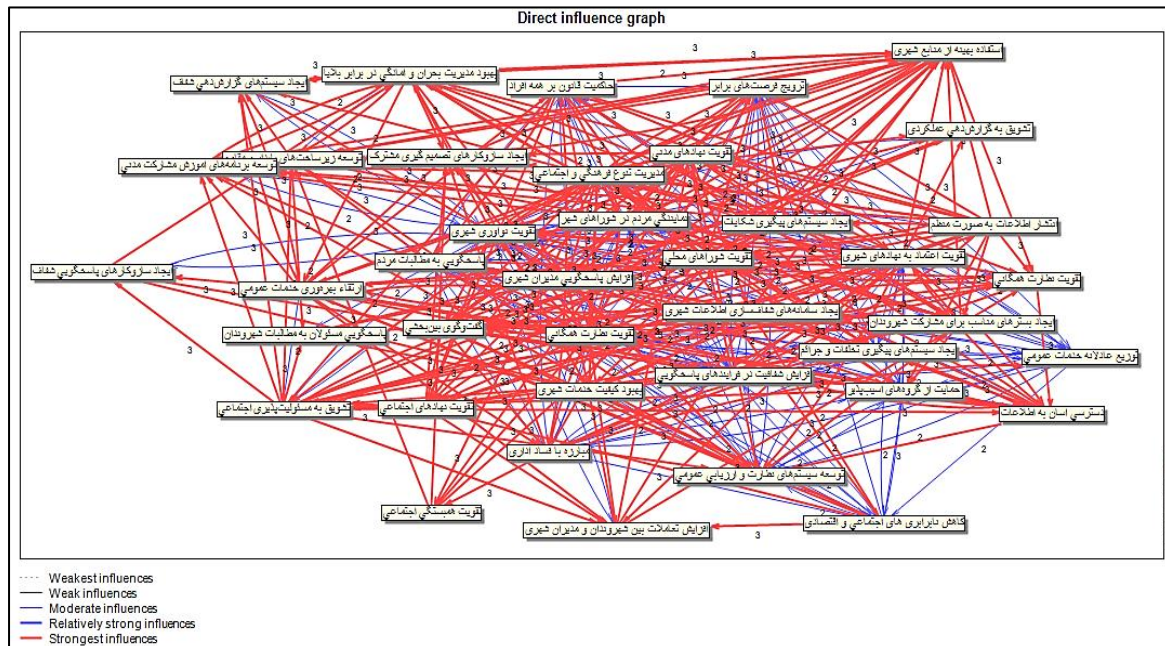
نمودار ۸: تأثیرات مستقیم پیشران‌ها در یکدیگر (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

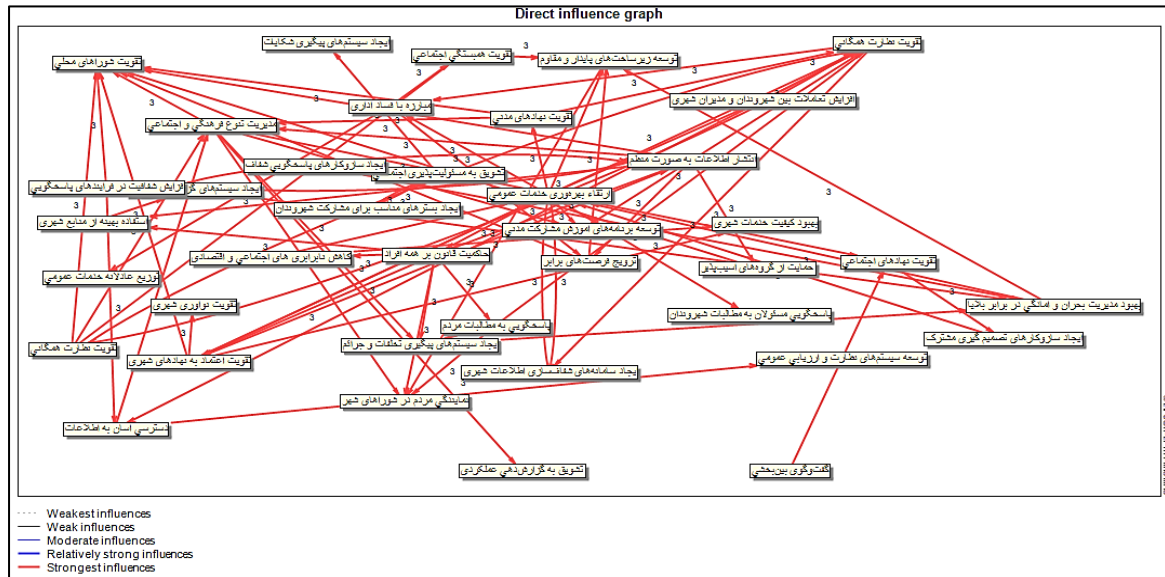
نمودار ۹: تأثیرات مستقیم پیشران‌ها در یکدیگر (تأثیرات ضعیف تا بسیار قوی)

نمودار ۱۰: تأثیرات مستقیم پیشران‌ها در یکدیگر (تأثیرات میان به متوسط "نسبتاً ضعیف تا نسبتاً قوی")

نمودار ۱۱: تأثیرات مستقیم پیش‌ران‌ها در یکدیگر (تأثیرات قوی تا بسیار قوی)

نمودار ۱۲: تأثیرات مستقیم پیش‌ران‌ها در یکدیگر (تأثیرات بسیار قوی)

انتخاب عوامل کلیدی مؤثر بر پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن

همان‌طور که قبلاً اشاره شد، برای شناسایی پیشران‌های مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن، با استفاده از روش دلفی از نظرات خبرگان و متخصصان استفاده شد. در نهایت از مجموع ۴۰ پیشران اولیه تأثیرگذار، ۱۰ عامل به‌منزله پیشران‌های کلیدی مؤثر در وضعیت آینده سیستم انتخاب شدند که همه این پیشران‌های کلیدی در هر دو روش تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم تکرار شده‌اند (جدول ۶).

جدول ۶: پیشران‌های کلیدی مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن

پیشران‌های کلیدی (مستقیم و غیرمستقیم)				
رتبه	پیشران	تأثیرگذاری مستقیم	تأثیرگذاری غیرمستقیم	توضیح
۱	تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی	۳۰۵	۲۶۵	ایجاد فضا برای فعالیت‌های اجتماعی و مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها یکی از مهم‌ترین عوامل تقویت تاب‌آوری اجتماعی است.
۲	افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	۳۰۱	۲۴۹	ایجاد کانال‌های ارتباطی مؤثر و شفاف، افزایش اعتماد عمومی و بهبود کیفیت خدمات شهری را در پی خواهد داشت.
۳	راه‌اندازی سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات	۳۰۱	۲۶۲	دسترسی آزاد شهروندان به اطلاعات شهری، زمینه برای نظارت همگانی و کاهش فساد فراهم می‌کند.
۴	تقویت شوراهای محلی	۲۹۸	۲۸۲	واگذاری برخی اختیارات به شوراهای محلی، افزایش مشارکت شهروندان در امور محلی و بهبود پاسخ‌گویی به نیازهای محلی را تسهیل می‌کند.
۵	توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	۲۸۸	۲۶۹	آموزش شهروندان در زمینه حقوق و مسئولیت‌هایشان، ارتقای سطح آگاهی عمومی و افزایش مشارکت در امور شهری را به همراه دارد.
۶	کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	۲۷۵	۲۵۵	اجرای سیاست‌های حمایتی از گروه‌های آسیب‌پذیر و توزیع عادلانه خدمات عمومی، به کاهش تنش‌های اجتماعی و تقویت انسجام اجتماعی کمک می‌کند.
۷	بهبود کیفیت خدمات شهری	۲۷۲	۲۶۵	ارائه خدمات با کیفیت و پاسخ‌گو به نیازهای شهروندان، افزایش رضایت‌مندی و تقویت اعتماد عمومی را در پی خواهد داشت.
۸	تقویت نظارت همگانی	۲۶۹	۲۷۲	ایجاد سازوکارهای نظارتی مؤثر و تشویق شهروندان به نظارت بر عملکرد مدیران شهری، به کاهش فساد و بهبود عملکرد دستگاه‌های اجرایی کمک می‌کند.
۹	ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	۲۶۹	۲۷۵	همانگی بین دستگاه‌های مختلف اجرایی، جلوگیری از موازی‌کاری و بهبود کارایی در ارائه خدمات را تسهیل می‌کند.
۱۰	بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	۲۶۹	۲۶۹	تقویت زیرساخت‌های شهری و آموزش شهروندان در زمینه آمادگی در برابر بلایا، کاهش آسیب‌پذیری منطقه در برابر حوادث طبیعی و غیرطبیعی را به همراه دارد.

نتایج شناسایی ده پیشران کلیدی حاکی از آن است که این عوامل قابلیت لازم را برای سناریونویسی دارند؛ به‌طوری‌که:

۱. تأثیر مستقیم در تاب‌آوری اجتماعی: این پیشران‌ها مستقیماً به تقویت انسجام اجتماعی، افزایش اعتماد عمومی و کاهش آسیب‌پذیری در برابر بحران‌ها کمک می‌کنند؛

۲. پتانسیل برای ایجاد تغییر پایدار: با تقویت این پیشران‌ها می‌توان به تغییرات پایدار در سطح منطقه دست یافت؛

۳. قابلیت اجرا: این پیشران‌ها با توجه به شرایط موجود در منطقه ۱۴ اصفهان، قابل اجرا و عملیاتی هستند؛

۴. تداخل و هم‌افزایی: این پیشران‌ها به‌طور متقابل در یکدیگر تأثیر می‌گذارند و تقویت یکی، به تقویت دیگری کمک می‌کند.

تعیین وضعیت‌های احتمالی پیشران‌های شناسایی‌شده پژوهش با توجه به نظر خبرگان

در این قسمت، وضعیت احتمالی^۱ عوامل کلیدی به‌صورت تفصیلی بررسی شد. وضعیت‌های محتمل و مختلفی را می‌توان برای این عوامل تصور کرد. این وضعیت‌های احتمالی برای آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن بسیار مهم هستند و به‌مثابه راهبردهای راهنمای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران عمل می‌کنند. برای تدوین وضعیت عوامل کلیدی و وضعیت احتمالی آن‌ها از روش پویش محیطی استفاده شده است و با استفاده از نظرسنجی متخصصان، تعداد ۵۰ وضعیت احتمالی برای ۱۰ پیشران کلیدی تعریف شد. وضعیت‌های احتمالی طیفی از وضعیت‌های کاملاً مطلوب، مطلوب، حفظ وضع موجود، در آستانه بحران و بحرانی را دربر می‌گیرد. برای هر عامل پنج وضعیت در نظر گرفته شده است (جدول ۷).

جدول ۷: وضعیت‌های احتمالی پیشران‌های شناسایی‌شده پژوهش

عامل	نام عامل راهبردی	وضعیت	نام وضعیت	درجه مطلوبیت
A	تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی	A1	افزایش روند تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی	کاملاً مطلوب
		A2	بهبود روند تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی	مطلوب
		A3	ادامه روند وضع موجود	حفظ وضع موجود
		A4	کاهش تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی	در آستانه بحران
		A5	عدم تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی	بحرانی
B	افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	B1	افزایش روند تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	کاملاً مطلوب
		B2	بهبود روند تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	مطلوب
		B3	ادامه روند وضع موجود	حفظ وضع موجود
		B4	کاهش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	در آستانه بحران
		B5	عدم افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	بحرانی
C	ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	C1	وجود سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	کاملاً مطلوب
		C2	ایجاد تدریجی سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	مطلوب
		C3	ادامه روند وضع موجود	حفظ وضع موجود
		C4	کاهش ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	در آستانه بحران
		C5	عدم ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	بحرانی
D	تقویت شوراهای محلی	D1	افزایش روند تقویت شوراهای محلی	کاملاً مطلوب
		D2	احیای تدریجی شوراهای محلی	مطلوب
		D3	ادامه روند وضع موجود	حفظ وضع موجود
		D4	تضعیف تقویت شوراهای محلی	در آستانه بحران
		D5	عدم تقویت شوراهای محلی	بحرانی
E	توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	E1	توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	کاملاً مطلوب
		E2	توسعه تدریجی برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	مطلوب
		E3	ادامه روند وضع موجود	حفظ وضع موجود
		E4	کاهش ادامه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	در آستانه بحران

1. Descriptor Variants

عامل	نام عامل راهبردی	وضعیت	نام وضعیت	درجه مطلوبیت
		E5	فقدان برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	بحرانی
F	کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	F1	کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	کاملاً مطلوب
		F2	کاهش تدریجی نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	مطلوب
		F3	ادامه روند وضع موجود	حفظ وضع موجود
		F4	افزایش تدریجی نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	در آستانه بحران
		F5	افزایش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	بحرانی
G	بهبود کیفیت خدمات شهری	G1	افزایش بهبود کیفیت خدمات شهری	کاملاً مطلوب
		G2	بهبود تدریجی کیفیت خدمات شهری	مطلوب
		G3	ادامه روند وضع موجود	حفظ وضع موجود
		G4	کاهش کیفیت خدمات شهری	در آستانه بحران
		G5	عدم بهبود کیفیت خدمات شهری	بحرانی
H	تقویت نظارت همگانی	H1	افزایش روند نظارت همگانی	کاملاً مطلوب
		H2	تقویت تدریجی نظارت همگانی	مطلوب
		H3	تداوم وضعیت موجود	حفظ وضع موجود
		H4	کاهش نظارت همگانی	در آستانه بحران
		H5	فقدان نظارت همگانی	بحرانی
I	ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	I1	وجود گفت‌وگوی بین‌بخشی	کاملاً مطلوب
		I2	ارتقای تدریجی ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	مطلوب
		I3	ادامه روند وضع موجود	حفظ وضع موجود
		I4	کاهش ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	در آستانه بحران
		I5	نبود ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	بحرانی
J	بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	J1	بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	کاملاً مطلوب
		J2	بهبود تدریجی مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	مطلوب
		J3	تداوم وضعیت موجود	حفظ وضع موجود
		J4	کاهش مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	در آستانه بحران
		J5	فقدان مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	بحرانی

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، بیشتر سناریوهای قوی در وضعیت‌های نامطلوب قرار دارند و تنها تعداد کمی از سناریوها وضعیت‌های مطلوب را نشان داده‌اند. به‌طور خاص، از میان ۷۰ وضعیت محتمل برای سناریوهای مدنظر، ۱۰ وضعیت در حالت کاملاً مطلوب، ۷ وضعیت در حالت مطلوب، ۸ وضعیت در وضعیت ایستا یا حفظ وضعیت موجود، ۱۲ وضعیت در آستانه بحران و ۳۳ وضعیت در حالت کاملاً نامطلوب یا بحرانی قرار دارند. این توزیع نشان می‌دهد که گرچه برخی سناریوها به‌سمت شرایط مطلوب حرکت می‌کنند، تعداد زیادی از وضعیت‌ها به‌سمت شرایط بحرانی گرایش دارند که ممکن است چالش‌های جدی برای حکمروایی خوب شهری و تاب‌آوری اجتماعی در منطقه ۱۴ شهر اصفهان ایجاد کند. نسبت وضعیت‌های احتمالی هریک از سناریوهای قوی را به تصویر می‌کشند و تحلیل‌های لازم برای درک بهتر وضعیت‌های محتمل و برنامه‌ریزی مناسب برای بهبود وضعیت موجود را فراهم می‌آورد (جدول ۸).

جدول ۸: وضعیت‌های هریک از عوامل کلیدی به تفکیک هر سناریو

سناریو	تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی	افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	تقویت شوراها محلی	توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	بهبود کیفیت خدمات شهری	تقویت نظارت همگانی	ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا
Scenario No. 1	کاملاً مطلوب	کاملاً مطلوب	کاملاً مطلوب	کاملاً مطلوب	کاملاً مطلوب	کاملاً مطلوب	کاملاً مطلوب	کاملاً مطلوب	کاملاً مطلوب	کاملاً مطلوب
Scenario No. 2	مطلوب	مطلوب	ایستا	مطلوب	مطلوب	ایستا	مطلوب	ایستا	مطلوب	مطلوب
Scenario No. 3	ایستا	ایستا	در آستانه بحران	در آستانه بحران	ایستا	ایستا	در آستانه بحران	در آستانه بحران	ایستا	در آستانه بحران
Scenario No. 4	در آستانه بحران	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	در آستانه بحران	در آستانه بحران	در آستانه بحران	در آستانه بحران
Scenario No. 5	بحرانی	بحرانی	بحرانی	در آستانه بحران	بحرانی	بحرانی	بحرانی	در آستانه بحران	بحرانی	بحرانی
Scenario No. 6	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی
Scenario No. 7	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی	بحرانی

گروهبندی و تحلیل سناریوهای منتخب

در مجموع ۲۱ سناریوی باورکردنی را می‌توان به سه گروه تقسیم کرد. هریک از گروه‌ها شامل چند سناریو با ویژگی‌های تقریباً مشترک، با تفاوت کم در یک یا چند وضعیت از میان ۳۳ عامل کلیدی هستند. این گروه‌ها به شرح زیرند:

۱. سناریوهای مطلوب شامل سناریوهای ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶ و ۷؛

۲. سناریوهای ایستا و وضع موجود با روند بسیار آرام شامل سناریوهای ۸، ۹، ۱۰، ۱۱ و ۱۲؛

۳. سناریوهای نامطلوب شامل سناریوهای ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰ و ۲۱.

این سه گروه نشان‌دهنده چهارچوب کلی وضعیت‌های حاکم بر حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن است که به تفصیل هریک از آن‌ها تشریح می‌شود.

بررسی وضعیت پیشران‌های کلیدی در سناریوها

در این پژوهش از بین ۴۰ پیشران مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن، ۱۰ پیشران با روش تحلیل تأثیرات متقاطع به‌منزله عوامل پیشران انتخاب شده‌اند که در بخش سناریونویسی ابعاد این عوامل بررسی شد. در این قسمت، تحلیل عوامل کلیدی از نظر وضعیت آن‌ها در صحنه پیش روی برنامه‌ریز بررسی می‌شود. اگر شرایط کاملاً مطلوب، مطلوب، ایستا، در آستانه بحران و بحرانی را با امتیازهای طیفی از نمرات (۵ تا -۵) در هر عامل کلیدی و برای کل سناریوهای ۲۱ گانه جمع‌بزنیم، امتیاز آن‌ها نشان‌دهنده وضعیت کلی عامل در آینده پیش روی حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن خواهد بود. براساس محاسبات انجام‌شده، پیشران‌های توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی، افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری و کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی به‌ترتیب با امتیازهای ۹، ۸ و ۷ در جایگاه اول تا سوم قرار گرفتند. در سوی دیگر، در بین پیشران‌های شناسایی‌شده کلیدی، پیشران بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا با کسب امتیاز ۵- در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. به‌طورکلی، اگرچه برخی پیشران‌ها در وضعیت ایستا یا حتی مطلوب قرار دارند، اما تعدادی از آن‌ها به‌سمت بحران نزدیک می‌شوند؛ بنابراین تمرکز بر بهبود و تقویت این پیشران‌ها برای جلوگیری از ورود به وضعیت‌های بحرانی و حفظ تاب‌آوری اجتماعی ضروری است (جدول ۹).

جدول ۹: رتبه‌بندی پیشران‌ها براساس میزان شرایط کاملاً مطلوب تا بحرانی

امتیاز	وضعیت عوامل کلیدی در ترکیب سناریوها					پیشران‌های کلیدی
	بحرانی	در آستانه بحران	ایستا	مطلوب	کاملاً مطلوب	
۵	-۵	-۳	۵	۲	۴	تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی
۸	-۴	-۲	۷	۵	۳	افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری
۳	-۴	-۵	۶	۴	۲	ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری
۲	-۴	-۶	۴	۵	۲	تقویت شوراهای محلی
۹	-۳	-۳	۸	۴	۳	توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی
۷	-۴	-۳	۱۰	۲	۲	کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی
۱	-۶	-۴	۷	۲	۲	بهبود کیفیت خدمات شهری
۵	-۴	-۴	۸	۴	۱	تقویت نظارت همگانی
۳	-۳	-۶	۷	۳	۲	ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی
-۵	-۵	-۸	۵	۲	۱	بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا

خلاصه یافته‌های تجربی و پاسخ به پرسش‌های تحقیق

در این بخش خلاصه‌ای از نتایج آزمون‌ها و مدل‌های به‌کار گرفته‌شده برای پاسخ به سؤالات پژوهش ارائه می‌شود؛ بنابراین ساختار این بخش از بر اساس ۳ پرسش اصلی پژوهش چهارچوب‌بندی می‌شود.

پرسش نخست پژوهش رساله: پیشران‌های مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن چیست؟

برای پاسخ به اولین پرسش (چیستی رساله)، به خوانش پیشران‌های مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن پرداخته شد. از آنجا که دریافت نظرات خبرگان در مطالعات آینده‌پژوهی شهری از عوامل بسیار مهم و از راه‌های تلاش برای قدم‌نهادن در شهرشناسی و شهرسازی انسان‌گراست، در تبیین رابطه و میزان تأثیر پیشران‌های بررسی‌شده از یافته‌های حاصل از پرسش‌نامه خبرگان و متخصصان استفاده شده است. ازاین‌رو، پس از شناسایی و احصای پیشران‌های مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن، از روش تحلیل ساختاری در نرم‌افزار میک‌مک استفاده شد.

نتایج تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر در وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان نشان‌دهنده اهمیت و تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم عوامل مختلف بر تحقق تاب‌آوری اجتماعی است. به‌طورکلی، تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی با بالاترین امتیاز تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم، در صدر قرار دارد. این پیشران به‌طور ویژه از طریق ایجاد فضا برای فعالیت‌های اجتماعی و ارتقای مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها، نقشی کلیدی در تقویت تاب‌آوری اجتماعی ایفا می‌کند. نهادهای اجتماعی و مدنی به‌عنوان بسترهایی برای تعامل و هم‌بستگی اجتماعی، توانایی جوامع را برای مواجهه با بحران‌ها و بهبود فرایندهای مدیریتی تقویت می‌کنند.

در رتبه‌های بعدی، افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری و ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری به‌منزله پیشران‌های مهم شناخته می‌شوند. این دو عامل از طریق ایجاد کانال‌های ارتباطی مؤثر و شفاف، اعتماد عمومی را افزایش داده و بهبود کیفیت خدمات شهری را به همراه دارند. همچنین دسترسی آزاد به اطلاعات شهری و تقویت نظارت همگانی به کاهش فساد و ارتقای شفافیت کمک می‌کند. هر دو پیشران مستقیم و غیرمستقیم در بهبود تاب‌آوری اجتماعی و ارتقای مدیریت شهری مؤثرند.

پیشران‌های دیگر مانند تقویت شوراهای محلی، توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی و کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی نیز نقش مؤثری در تحقق تاب‌آوری اجتماعی ایفا می‌کنند. تقویت شوراهای محلی و آموزش‌های مشارکتی به افزایش مشارکت شهروندان و بهبود پاسخ‌گویی به نیازهای محلی کمک می‌کند؛ درحالی‌که کاهش نابرابری‌ها به انسجام اجتماعی و کاهش تنش‌های اجتماعی منجر می‌شود. درنهایت، پیشران‌هایی مانند بهبود کیفیت خدمات شهری، تقویت نظارت همگانی و ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی نیز به‌طور مؤثر در ارتقای تاب‌آوری اجتماعی و بهبود کارایی مدیریتی تأثیرگذارند. این پیشران‌ها نشان‌دهنده ابعاد مختلفی از حکمروایی خوب هستند که به شکل‌گیری محیطی پایدار و مقاوم در برابر بحران‌ها برای منطقه ۱۴ شهر اصفهان کمک می‌کنند.

پرسش دوم پژوهش رساله: سناریوهای محتمل تاب‌آوری اجتماعی منطقه ۱۴ شهر اصفهان در چهارچوب حکمروایی خوب کدام‌اند؟

برای پاسخ به اولین پرسش (چیستی رساله)، به سناریوهای محتمل تاب‌آوری اجتماعی منطقه ۱۴ شهر اصفهان در چهارچوب حکمروایی خوب پرداخته شد؛ ازاین‌رو، برای پاسخ به این سؤال از روش سناریوپردازی در نرم‌افزار سناریوویزارد استفاده شد.

نتایج تحلیل سناریوهای مختلف محتمل یا مطلوب در خصوص حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان، در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی، به سه گروه کلی از سناریوها تقسیم می‌شود. گروه اول شامل سناریوهای مطلوب است که شامل سناریوهای اول تا هفتم می‌شود. این سناریوها شرایط بهینه‌ای را برای تحقق تاب‌آوری اجتماعی در منطقه ارائه می‌دهند. در میان این سناریوها، سناریوی اول و دوم با کسب بالاترین امتیازها از نظر مطلوبیت، نشان‌دهنده بهترین وضعیت‌های قابل دستیابی هستند. بااین‌حال، حتی با تحقق کامل این سناریوها، هنوز فاصله‌ای با وضعیت ایده‌آل وجود دارد و برای رسیدن به مطلوبیت کامل، لازم است که تمامی وضعیت‌های تعریف‌شده در سناریوهای سوم تا هفتم به‌طور کامل بهبود یابند.

گروه دوم، که به سناریوهای ایستا اختصاص دارد، نشان‌دهنده وضعیت فعلی و چالش‌های موجود در تحقق حکمروایی خوب شهری است. در این گروه، منطقه ۱۴ با ۳۳ موقعیت ایستا، یک موقعیت مطلوب و شش وضعیت در آستانه بحرانی مواجه است. این سناریوها به وجود ثبات نسبی در برخی حوزه‌ها و نبود پیشرفت چشمگیر اشاره دارند. شرایط موجود نشان می‌دهد درحالی‌که برخی بهبودها در حال وقوع است، هنوز مشکلات جدی وجود دارد که به توجه و اقدامات بیشتر نیاز دارد؛ به‌ویژه در سناریوهای ایستا، فقدان پیشرفت چشمگیر در زمینه‌های مختلف به‌وضوح مشاهده می‌شود.

گروه سوم شامل سناریوهای بحرانی و در آستانه بحران است. تعداد زیاد سناریوهای با امتیاز منفی در این گروه، نشان‌دهنده چالش‌های جدی در تحقق حکمروایی خوب شهری و تاب‌آوری اجتماعی است. این سناریوها به احتمال زیاد بیانگر روندهای نامطلوب و برنامه‌ریزی‌های غیراصولی هستند که به زوال بیشتر منطقه و آسیب به تاب‌آوری اجتماعی منجر می‌شود. در این وضعیت، ضروری است که بازنگری‌های جدی در سیاست‌ها و رویکردهای مدیریتی انجام شود و برنامه‌ریزی‌های دقیق و اصولی به کار گرفته شود تا از وضعیت بحرانی جلوگیری شود.

درمجموع، سناریوهای گروه اول، اگرچه نشان‌دهنده بهترین شرایط ممکن برای تحقق تاب‌آوری اجتماعی هستند، هنوز به وضعیت ایده‌آل نرسیده‌اند و نیاز به اقدامات تکمیلی دارند. سناریوهای گروه دوم و سوم، با توجه به وضعیت‌های ایستا و بحرانی، هشداردهنده‌اند و نشان می‌دهند که چالش‌های اساسی در پیش رو وجود دارد. برای جلوگیری از پیشرفت به‌سمت وضعیت‌های بحرانی، ضروری است که به اجرای صحیح سیاست‌ها و برنامه‌ها توجه ویژه‌ای داشته باشیم.

درنهایت، تحلیل سناریوها به‌وضوح نشان می‌دهد که دستیابی به حکمروایی خوب شهری و تحقق تاب‌آوری اجتماعی در منطقه ۱۴ شهر اصفهان، نیازمند تلاش‌های مستمر و هماهنگ در تمامی سطوح است. توجه به پیشران‌های کلیدی، تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی، بهبود کیفیت خدمات شهری و افزایش شفافیت، از جمله اقداماتی هستند که به بهبود وضعیت و جلوگیری از پیشرفت به سمت بحران کمک می‌کنند.

پرسش سوم پژوهش رساله: مدل تاب‌آوری اجتماعی منطقه ۱۴ شهر اصفهان در چهارچوب حکمروایی خوب چگونه است؟

برای ارائه مدل تاب‌آوری اجتماعی منطقه ۱۴ شهر اصفهان در چهارچوب حکمروایی خوب، از روش تحلیل ساختاری و تفسیری (ISM) استفاده شد. نتایج پژوهش براساس میزان قدرت نفوذ عبارت است از:

۱. مشارکت شهروندان (قدرت نفوذ ۱۰): مشارکت شهروندان به‌عنوان عامل با بالاترین قدرت نفوذ در تاب‌آوری اجتماعی منطقه ۱۴ شهر اصفهان، نقش کلیدی ایفا می‌کند. این عامل موجب تقویت حس مسئولیت‌پذیری و تعلق در میان شهروندان می‌شود. مشارکت فعالانه در فرایندهای تصمیم‌گیری، نظارت و اجرای برنامه‌های شهری به شفافیت بیشتر و کاهش فساد کمک می‌کند و اعتماد عمومی به نهادهای شهری را افزایش می‌دهد. همچنین، شناسایی بهتر نیازها و مشکلات محلی از طریق بازخوردهای شهروندان، به سیاست‌گذاران امکان می‌دهد تا تصمیمات بهتری اتخاذ کنند و در نتیجه تاب‌آوری اجتماعی تقویت شود.

۲. حکمروایی محلی (قدرت نفوذ ۱۰): حکمروایی محلی با قدرت نفوذ بالا، به تقویت تاب‌آوری اجتماعی از طریق بهبود مدیریت و پاسخ‌گویی محلی کمک می‌کند. نهادهای محلی، با دسترسی نزدیک‌تر به نیازها و چالش‌های خاص هر منطقه، قادر به اتخاذ تصمیمات سریع‌تر و مؤثرترند. این نزدیک‌بودن به مشکلات محلی به بهبود کیفیت خدمات عمومی و تقویت زیرساخت‌های شهری منجر می‌شود. همچنین، افزایش پاسخ‌گویی نهادهای محلی به درخواست‌های عمومی، موجب افزایش اعتماد عمومی و کاهش مشکلات مدیریتی می‌شود که به نوبه خود، تاب‌آوری اجتماعی را تقویت می‌کند.

۳. شفافیت و پاسخ‌گویی (قدرت نفوذ ۸): شفافیت و پاسخ‌گویی به‌منزله یکی از عوامل کلیدی در تاب‌آوری اجتماعی، به بهبود اعتماد عمومی به نهادها و کاهش فساد کمک می‌کند. شفافیت در فرایندهای تصمیم‌گیری و مدیریت شهری باعث می‌شود که مردم مستقیماً با فعالیت‌های مدیریتی آشنا شوند و احساس کنند که نظرات و بازخوردهای آن‌ها در تصمیم‌گیری‌ها مؤثر است. پاسخ‌گویی نهادها به درخواست‌ها و شکایات عمومی، موجب افزایش اعتماد به سیستم‌های مدیریتی و کاهش نگرانی‌ها درباره سوءاستفاده از منابع می‌شود. این عوامل به تقویت پایداری اجتماعی و بهبود تاب‌آوری در برابر بحران‌ها منجر می‌شوند.

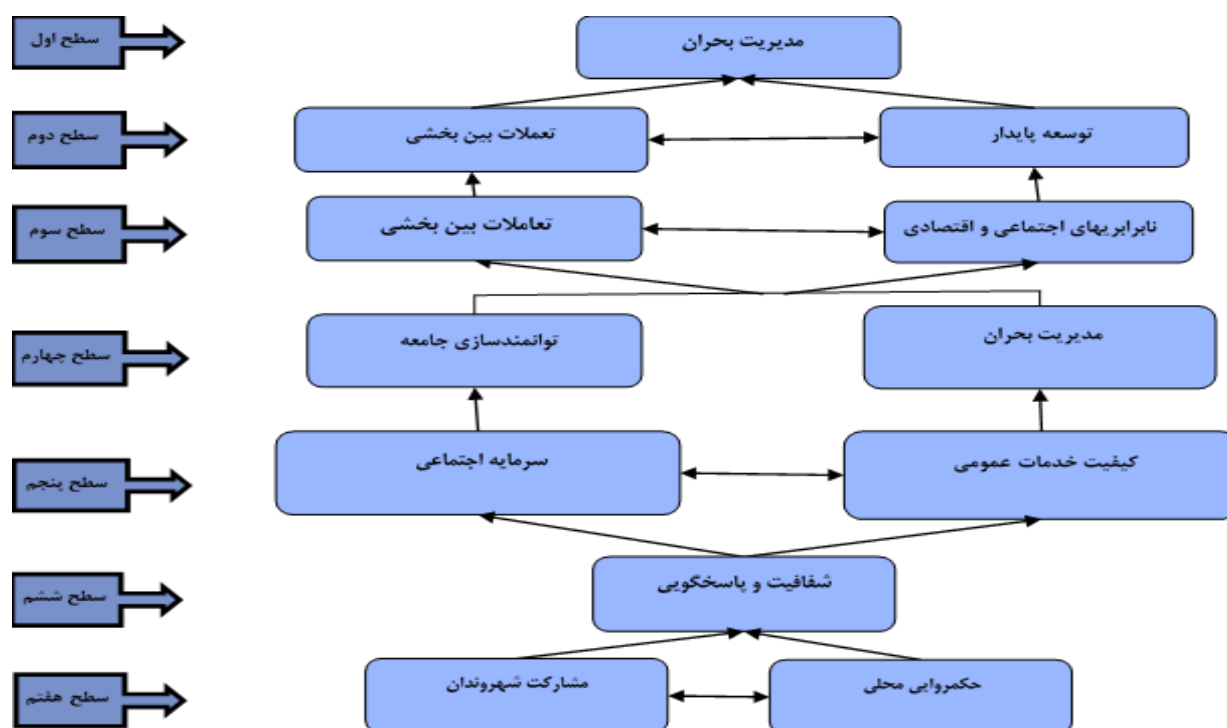
۴. کیفیت خدمات عمومی و سرمایه اجتماعی (قدرت نفوذ ۷): کیفیت خدمات عمومی و سرمایه اجتماعی از عوامل مهم در تقویت تاب‌آوری اجتماعی هستند. خدمات عمومی با کیفیت بالا، نظیر بهداشت، آموزش و زیرساخت‌ها، به بهبود شرایط زندگی مردم کمک می‌کند و از این طریق به افزایش تاب‌آوری اجتماعی منجر می‌شود. سرمایه اجتماعی، شامل روابط و شبکه‌های اجتماعی قوی، باعث ایجاد هم‌بستگی و حمایت اجتماعی می‌شود که در زمان‌های بحران به‌طور ویژه مهم است. این شبکه‌های اجتماعی به تبادل منابع و حمایت متقابل میان شهروندان کمک می‌کند و باعث تقویت تاب‌آوری اجتماعی می‌شود.

۵. مدیریت بحران و توانمندسازی جامعه (قدرت نفوذ ۶): مدیریت بحران و توانمندسازی جامعه مستقیماً به افزایش آمادگی و ظرفیت‌های جامعه در مواجهه با بحران‌ها کمک می‌کند. توانمندسازی جامعه از طریق آموزش، منابع و ابزارهای لازم برای مقابله با بحران‌ها، به افزایش ظرفیت‌های فردی و جمعی کمک می‌کند. مدیریت بحران مؤثر نیز به آماده‌سازی سریع‌تر و کارآمدتر برای مقابله با وضعیت‌های اضطراری منجر می‌شود. این عوامل به کاهش آسیب‌های بحران‌ها و بهبود تاب‌آوری اجتماعی کمک می‌کنند.

۶. تعاملات بین‌بخشی و نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی (قدرت نفوذ ۵): تعاملات بین‌بخشی و نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی به بهبود هماهنگی میان نهادهای مختلف و کاهش اختلافات اجتماعی کمک می‌کند. تعاملات بین‌بخشی، از طریق ایجاد هماهنگی و همکاری میان نهادها و سازمان‌های مختلف، باعث اجرای مؤثرتر سیاست‌ها و برنامه‌ها می‌شود. کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی نیز به کاهش تنش‌ها و افزایش انسجام اجتماعی منجر می‌شود. این عوامل به‌طور غیرمستقیم به تقویت تاب‌آوری اجتماعی و کاهش مشکلات اجتماعی کمک می‌کنند.

۷. توسعه پایدار و هم‌بستگی اجتماعی (قدرت نفوذ ۴): توسعه پایدار و هم‌بستگی اجتماعی از طریق تقویت زیرساخت‌ها و روابط اجتماعی، نقش مهمی در تاب‌آوری اجتماعی دارند. توسعه پایدار با حفظ منابع طبیعی و ایجاد بسترهای اقتصادی و اجتماعی پایدار، به بهبود کیفیت زندگی و کاهش آسیب‌های محیطی کمک می‌کند. هم‌بستگی اجتماعی، به تقویت روابط میان شهروندان و ایجاد حمایت متقابل در زمان‌های بحران، منجر می‌شود. این عوامل باعث تقویت تاب‌آوری اجتماعی و پایداری در برابر چالش‌ها می‌شوند.

۸. کارآمدی نهادی (قدرت نفوذ ۳): کارآمدی نهادی با تأثیر کمتر نسبت سایر عوامل، به بهبود عملکرد نهادهای شهری و مدیریت منابع کمک می‌کند. نهادهای کارآمدتر قادرند وظایف خود را با کیفیت بالاتر و استفاده بهینه از منابع انجام دهند. این امر به‌نوبه خود به بهبود تاب‌آوری اجتماعی و کاهش مشکلات مدیریتی کمک می‌کند؛ هرچند تأثیر آن در مقایسه با عوامل کلیدی دیگر کمتر است (نمودار ۱۳).

نمودار ۱۳: مدل تاب‌آوری اجتماعی منطقه ۱۴ شهر اصفهان در چهارچوب حکمروایی خوب

نتیجه‌گیری

براساس نتایج تحلیل‌های مربوط به پیشران‌های کلیدی و سناریوهای مختلف مرتبط با حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان، نتایج پژوهش در سه محور اصلی قابل بررسی است. در محور نخست، نقش بنیادین نهادهای اجتماعی و مدنی در تقویت تاب‌آوری اجتماعی برجسته شده است. نهادهای اجتماعی با فراهم‌سازی فرصت‌های مشارکت فعال شهروندان و تقویت هم‌بستگی اجتماعی، در افزایش تاب‌آوری و بهبود فرایندهای مدیریتی نقشی حیاتی ایفا می‌کنند. این یافته‌ها با نظریه‌های مشارکت و شبکه‌ای، که بر اهمیت نهادهای مدنی در ایجاد سرمایه اجتماعی و ارتقای توانمندی‌های جامعه برای مقابله با بحران‌ها تأکید دارند، هماهنگ است. نتایج نشان می‌دهد که تقویت نهادهای اجتماعی به بهبود مدیریت شهری و افزایش قابلیت‌های اجتماعی منجر می‌شود و این امر در سناریوهای مطلوب به‌طور خاص نمایان است.

محور دوم به اهمیت شفافیت و پاسخ‌گویی در فرایندهای مدیریت شهری و نقش آن‌ها در تقویت تاب‌آوری اجتماعی می‌پردازد. تحلیل‌ها نشان می‌دهند که افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی، اعتماد عمومی را بهبود می‌بخشد و فساد را کاهش می‌دهد. این یافته‌ها با نظریه‌های «دولت خوب» و «پاسخ‌گویی»، که بر ضرورت شفافیت و مشارکت عمومی در فرایندهای تصمیم‌گیری تأکید دارند، همسوست. سناریوهای مطلوب نیز به‌طور ویژه بر تقویت شفافیت و بهبود تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری تمرکز دارند. این امر به‌نوبه خود، به افزایش تاب‌آوری اجتماعی و ارتقای کیفیت خدمات شهری کمک شایانی می‌کند.

محور سوم تأثیر کیفیت خدمات عمومی و مدیریت بحران بر تاب‌آوری اجتماعی را بررسی می‌کند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که کیفیت خدمات عمومی و توانمندی در مدیریت بحران، مستقیماً بر آمادگی جامعه و افزایش ظرفیت‌های آن برای مقابله با بحران‌ها اثرگذار است. در سناریوهای بحرانی یا نزدیک به بحران، که چالش‌های جدی در تحقق حکمروایی خوب را به نمایش می‌گذارند، بهبود زیرساخت‌ها و توانمندسازی جامعه برای کاهش آسیب‌پذیری و تقویت تاب‌آوری ضروری دانسته شده است. این نتایج با اصول نظریه‌های توسعه پایدار و مدیریت بحران، که بر ارتقای کیفیت خدمات عمومی و توانمندسازی اجتماعی در ایجاد جوامعی مقاوم و پایدار تأکید دارند، همخوانی دارد. در مجموع، این پژوهش نشان می‌دهد که دستیابی به تاب‌آوری اجتماعی و حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ کلان‌شهر اصفهان، مستلزم تلاش‌های هم‌راستا در زمینه تقویت نهادهای اجتماعی، افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی و بهبود کیفیت خدمات عمومی است. این اقدامات می‌توانند زیرساختی پایدار و مقاوم در برابر تغییرات و بحران‌ها فراهم آورند و به توسعه پایدار شهری کمک کنند.

منابع

- اردلان، داریوش، داودپور، زهره و زیاری، کرامت اله (۱۳۹۹). مقایسه دو نظریه حکمروایی شهری و تاب‌آوری نهادی در نظام مدیریت شهری با روش تحلیل محتوا و ارائه مدل ارتقا یافته (نمونه موردی: شهر قزوین). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۵(۱)، ۱۳۳-۱۵۰.
- استاد محمودنیا، علیرضا، زیاری، کرامت اله، و سرور، رحیم یوسفعلی (۱۴۰۰). نقش حکمروایی خوب بر تاب‌آوری شهری (مطالعه موردی: محله امیریه ناحیه ۲، منطقه ۱۱ تهران). مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، ۳(۲)، ۱۴۱-۱۵۷.
- توکلی، مهدیس، رضوی، محمدامین، و حصاری، شکوفه (۱۴۰۰). ارزیابی میزان تأثیر حکمروایی شهری بر تاب‌آوری اجتماعی در شهرهای کوچک (مطالعه موردی: شهر بوشهر). سومین کنفرانس ملی شهرسازی و معماری دانش بنیان. تهران.
- حبیبی، داوود و محبوبی، سحر (۱۳۹۸). تبیین رابطه حکمروایی خوب شهری و رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری (مطالعه موردی: شهر دوگنبدان). مطالعات محیطی هفت حصار، ۸(۳۰)، ۴۷-۵۸.
- حسین‌زاده دلیر، کریم، محمدیان، مهرداد و سرداری، رؤیا (۱۳۹۸). مروری بر مفهوم تاب‌آوری شهری. مطالعات طراحی شهری و پژوهش‌های شهری، ۲(۳)، ۶۹-۷۸.
- رستمی اسکندری، محسن، اوتق، مجید، سعدالدین، امیر و محمدیان بهبهانی، علی (۱۳۹۷). مدیریت مناطق بیابانی و تاب‌آوری جوامع محلی در جنوب حوضه حبله رود. دومین همایش ملی دانش و فناوری علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران. تهران.
- روستا، مجید، بابایی، حمیدرضا، رفیعیان، مجتبی و پاسیان خمیری، رضا (۱۳۹۷). تحلیل شبکه سازمانی مدیریت مشارکتی نوزایی شهری در بافت تاریخی گرگان، باغ نظر، ۱۵(۶۳)، ۱۷-۲۸.
- زیاری، کرامت اله و کانونی، رضا (۱۴۰۰). تحلیل ساختاری تاب‌آوری اجتماعی در چهارچوب حکم‌روایی شایسته شهری با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: شهر اردبیل)، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۳(۲۵)، ۵۹-۹۱. <http://hsm.sp.modares.ac.ir/article-21-44636-fa.html>
- فرزاد بهتاش، محمدرضا، کی‌نژاد، محمدعلی، پیربابایی، محمدتقی و عسگری، علی (۱۳۹۲). ارزیابی و تحلیل ابعاد و مؤلفه‌های تاب‌آوری کلان‌شهر تبریز. هنرهای زیبا، ۳(۱۸)، ۳۳-۴۲.
- کارگر، بهمن، باقری، علی و دلیر، اسمعیل (۱۴۰۳). ارزیابی کاربری اراضی شهرهای ایران (مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهر اصفهان). پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۳(۱۲). <https://doi.org/10.30473/grup.2024.69871.2816>
- کمانداری، محسن، سرایی، محمدحسین، شاه‌کرمی، نعمت و انیژ، حجت (۱۳۹۳). ارزیابی و تحلیل مدیریت شهری با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری (مطالعه موردی: شهر خرم‌آباد). جغرافیای اجتماعی شهری، ۱(۱)، ۴۳-۶۲.
- محمدی، علیرضا و پاشازاده، اصغر (۱۳۹۶). سنجش تاب‌آوری شهری در برابر خطر وقوع زلزله (مطالعه موردی: شهر اردبیل). پژوهش‌های دانش زمین، ۲(۸)، ۱۱۲-۱۲۶.
- نوروزی، وحید، احمدی، آیدا و عباسپور، مجید (۱۳۹۹). شناسایی و تعیین میزان مشارکت مؤلفه‌ها، معیارها، زیرمعیارها و شاخص‌های تاب‌آوری در سیستم مدیریت کلانشهر تاب‌آور، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۶(۴۶)، ۲۲۹-۲۵۰. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1399.12.2.13.7>
- Armin, J., Anguelovski, I., & Roberts, D. (2012). Urban climate adaptation in the global south planning in an emerging policy domain. *Journal of Planning Education and Research*, 32(1), 18. https://www.cakex.org/sites/default/files/documents/Urban_Adaptation_Report_23May2012.pdf

- Coaffee, J., Porto de Albuquerque, J., & Pitidis, V. (2021). Risk and resilience management in co-production. In E. Loeffler, & T. Bovaird (Eds.), *The Palgrave handbook of co-production of public services and outcomes* (pp. 541–558). Palgrave Macmillan.
- Coaffee, J., Therrien, M. C., Chelleri, L., Henstra, D., Aldrich, D., Mitchell, C., Tsenkova, S., & Rigaud, E. (2018). Urban resilience implementation: A policy challenge and research agenda for the 21st century. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(3), 403–410. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12233>
- De La Fabián, R. (2020). Resilience and sovereignty in the context of contemporary biopolitics. *Critical Times*, 3(3), 327–357. <https://doi.org/10.1215/26410478-8662272>
- Cutter, S. L., Barnes, L., Berry, M., Burton, C., Evans, E., Tate, E., & Webb, J. (2008). A place-based model for understanding community resilience to natural disasters. *Global Environmental Change*, 18(4), 598–606. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2008.07.013>

COPYRIGHTS

©2024 by the authors. Published by University of Science and Culture. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

